

BIBLIOGRAFIE

1. *** *Timișoara 16 – 22 decembrie 1989*, Editura Facla, Timișoara, 1990.
2. Balint, Costel, *Ziua de mâine a început ieri*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2007.
3. Bălan, Romeo, *Victimele Revoluției*, Timișoara-1989, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011.
4. Ciobotea, Ciobotea, *După Revoluție, târziu...*, Timișoara, Editura Almanahul Banatului, Timișoara, 1995.
5. Dudaș, Vasile (coord.), *Din cronologia județului Timiș*, Editura Marineasa, Timișoara, 2004.
6. Dușu, Alesandru, *Revoluția din decembrie 1989 – cronologie*, Editura Sitech, Craiova 2010.
7. Ionică, Lucian (coord.), *Enciclopedia Revoluției din Timișoara. Cronologia și victimele Revoluției*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2014.
8. Kali, Adrian, *Timișoara, remember 1989*, Editura de Vest, Timișoara, 2018.
9. Medeleț, Florin și Ziman, Mihai, *O cronică a Revoluției din Timișoara 16 – 22 Decembrie 1989*, ediția I, aprilie 1990.
10. Milin, Miodrag, *Timișoara în Revoluție și după*, Editura Marineasa, 1997.
11. Milin, Miodrag și Orban, Traian (ed.), *Procesul de la Timișoara (14 martie – 12 mai 1990)*, vol. III, Ed. Mirton și Asociația Memorialul Revoluției 16 – 22 decembrie 1989, Timișoara, 2005.
12. Orban, Traian și Rado, Gino (ed.), *Procesul de la Timișoara (Sinteza volumelor I-VIII)*, vol. IX, Editura Partoș și Asociația Memorialul Revoluției 16 – 22 decembrie 1989, Timișoara, 2010.
13. Mioč, Marius, *Revoluția fără mistere*, Editura Almanahul Banatului, Timișoara, 2002.
14. Oșca, Alexandru, *Dincolo de Rubicon. 1989 – Timișoara – 1990*, Editura Sitech, Craiova, 2011.
15. Rado, Gino, *Incursiune în istoricul instituțiilor participante la reprimarea Revoluției Române din 1989: Timișoara, decembrie 1989*, Editura Memorialului Revoluției 1989, Timișoara, 2011.
16. Rado, Gino, *Procesul de la Timișoara. Audierea în cadrul urmăririi penale a celor 21+4 inculpați*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013.
17. Suci, Titus, *Reportaj cu sufletul la gură*, Timișoara, Editura Facla, 1990.
18. Suci, Titus, *Lumea bună a balconului*, București, Editura Institutului Revoluției Române, București, 2008.
19. Suci, Titus și Bogdan, Vasile, *Candelă împotriva timpului*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2011.
20. Szabo, Lucian-Vasile, *Jurnaliști, eroi, teroriști. Revoluția de la Timișoara în presa locală*, Editura Partoș, Timișoara, 2009.
21. Szabo, Lucian-Vasile, *Sindromul Timișoara 1989: Adevăr și imaginar*, Editura Memorialul Revoluției 1989, Timișoara, 2013.

REVOLUȚIA DIN DECEMBRIE 1989 ȘI REGIMUL COMUNIST

Revoluția română din decembrie 1989 a început la Timișoara cu o veghe în fața Bisericii Reformate Evanghelice din capitala Banatului, lăcaș de cult situat în Piața Sf. Maria. Credincioșii reformați veneau astfel în sprijinul pastorului László Tőkés, amenințat cu deportarea de către liderii regimului comunist. Preotul era un vechi opozant al regimului și un militant pentru drepturile omului și pentru cele ale minorităților etnice și religioase. În Piața Sf. Maria s-a adunat un număr impresionant de persoane, iar în 16 decembrie, în jurul orei 17.30, a fost declanșată o viguroasă mișcare de protest, după ce a fost blocată circulația tramvaielor și au fost lansate primele sloganuri anticeaușiste și anticomuniste.

Acțiunile de protest au continuat în dimineața zilei de 17 decembrie, tot atunci fiind organizată, cu scopul de a intimida, o defilare a Armatei prin centrul orașului. Timișorenii i-au huiduit și apostrofat pe militari, fără a anticipa ce va urma după prânz. Atunci, mii de militari, milițieni, securiști, pompieri și activiști au fost mobilizați împotriva demonstrațiilor, inclusiv cu vehicule blindate. Spre seară, armata a deschis focul și au căzut primii protestatari morți și răniți. Teroarea a durat până miercuri la prânz, atunci când coloanele de protestatari din marile întreprinderi ajung în centrul orașului, iar armata se retrage în cazărmi. Timișoara devine primul oraș liber de comunism.

DE CE NEVOIA DE REVOLUȚIE?

Românii trăiau într-un regim dictatorial. Oamenii nu mai suportau viața apăsătoare pe care o duceau. Bunurile de strictă necesitate lipseau, cetățenii cu greu își procurau pâine, lapte, carne, precum și haine sau încălțăminte de calitate. Energia electrică

TIMIȘOARA, DECEMBRIE 1989

În timpul unei slujbe de duminică, preotul reformat Tökes Laszlo își anunță enoriașii că autoritățile au decis evacuarea sa din casa parohială și mutarea forțată într-o mică localitate din Ardeal. Acest fapt se datora unor interviuri pe care preotul le dăduse unor posturi de radio și televiziune europene, în care criticase intenția autorităților comuniste de a demola unele sate și lăcașuri de cult din România. El își cheamă enoriașii pentru a fi martori la executarea acelei sentințe de evacuare.

În 15 decembrie 1989, momentul în care milițienii și securiștii se apropie de casa pastorului pentru a-l evacua, în jurul clădirii se adună o mulțime de oameni, majoritatea fiind membri ai parohiei reformate care, cu lumânări în mâini, fac un cerc de protecție în jurul pastorului lor. Grupul devine tot mai numeros și rămâne până a doua zi în preajma bisericii.

În 16 decembrie, acestora li se alătură tot mai mulți timișoreni. Sunt oprite tramvaiele ce trec prin apropiere. Călătorii coboară și se alătură demonstrațiilor. Mulțimea crește. Cineva strigă „Jos Ceaușescu” și apoi „Jos comunismul”.

Acel moment a fost definitoriu. Așa a început ceea ce numim acum Revoluția Română din Decembrie 1989.

fusese raționalizată, asemenea și agentul termic pentru locuințe și instituțiile publice, curentul, căldura, apa caldă, chiar și cea rece, fiind întrerupte pe lungi perioade ale zilei. Criticile la adresa regimului totalitar erau aspru pedepsite, iar cetățenii trăiau cu frică pentru ei și pentru cei apropiați, mai ales din cauza Securității, instituția opresivă care se ocupa cu eliminarea celor indezirabili și a oricărei opoziții față de regimul dictatorial comunist.

Astfel, primele revendicări formulate de protestatarii din Timișoara făceau trimitere la necesitățile imediate, cât și la drepturile și libertățile generale. Încă din 16 decembrie, oamenii au scandat: „Vrem lumină!”, „Vrem căldură”, „Vrem mâncare la copii”, dar și „Libertate!”, „România liberă!”, „Jos Ceaușescu!”, „Jos comunismul!”, iar mai târziu „Vrem alegeri libere!”, „Există Dumnezeu!”, „Armata e cu noi!” sau „Să fie judecat aici în Banat!”

Revoluția a fost făcută de oameni din toate categoriile sociale, de toate vârstele, aparținând diversității etnice și religioase a Banatului. Toți au fost uniți în acele zile pentru un scop comun, și anume înlăturarea regimului comunist din România.

Autoritățile comuniste au intervenit împotriva demonstrațiilor mobilizând toate forțele disponibile: Armata, Miliția, Securitatea, Trupe de Pază și Securitate, Pompieri, activiști de partid, procurori, Gărzi patriotice (inclusiv muncitori din alte județe ale țării, înarmați cu bâte, aduși la Timișoara cu trenuri speciale). Participanții la proteste au fost amenințați, loviți, iar mulți dintre ei reținuți ilegal. În 17 decembrie, Ceaușescu ordonă deschiderea focului. Forțele de represiune trag în populație, rezultând zeci de morți și sute de răniți. Mulți dintre cei răniți au fost salvați de către personalul medical din spitalele timișorene.

Contextul Revoluției este dat și de schimbarea regimurilor comuniste petrecută în țările din Europa Centrală și de Est. Rând pe rând, Polonia, Republica Democrată Germană, Cehoslovacia, Ungaria și Bulgaria au adoptat măsuri în favoarea democrației, însă

În nicio țară schimbarea nu a fost atât de sângeroasă precum cea din România. Sistemul ceaușist-comunist a crezut că poate rămâne la putere prin forță, neluând în calcul dorința de libertate a poporului și ajungând să-și ucidă și să-și rănească propriii cetățeni.

Astăzi trăim într-o Românie democratică, Revoluția din decembrie 1989 schimbând un regim politic instituit, după cel de-al doilea război mondial, sub presiunea Uniunii Sovietice – regimul comunist „internaționalist”, devenit, în anii dictaturii lui Nicolae Ceaușescu, un regim național-comunist.

SINTEZA EVENIMENTELOR

După revoluția bolșevică din Rusia anului 1917, Europa este zguduită, pe fondul derulării Primului Război Mondial, de mișcări violente care s-au manifestat în diferite țări europene, sub influența directă a agenților leniniști ai Rusiei Sovietice. Comuniștii au încercat să preia puterea prin forță, alegerile libere nefiind agreate de ideologia marxistă.

cu atât mai puțin, să nu-i pună ideile în practică, chiar dacă acestea duceau la ruină și la dezastru.

Astfel, cu informații externe aproape inexistente, majoritatea populației României știa prea puțin despre marile schimbări care se petreceau în Europa și în lume.

Mai informați despre noutățile politice erau locuitorii din vestul țării (în Banat, Crișana și Maramureș), care, în mod ilegal, dar constant, urmăreau transmisiunile posturilor de radio și televiziune maghiare și iugoslave, mult mai consistente din punct de vedere al cantității și al veridicității informației de presă.

Așadar, băcănenii și o parte din ardeleni aflaseră înaintea altor cetățeni români faptul că regimurile comuniste din Europa sunt pe cale de a se prăbuși.

În România, un partid comunist a apărut în anul 1921, dar, în urma unor acte teroriste soldate cu morți și răniți, acest partid a fost scos în afara legii.

Cel de-Al doilea Război Mondial, izbucnit în 1939, a găsit România într-o alianță cu Germania nazistă.

Pactul Ribbentrop-Molotov, o înțelegere pentru împărțirea sferelor de influență între Germania și Uniunea Sovietică în spatele căreia se aflau dictatorii Hitler și Stalin, prevedea și cedări teritoriale din partea României. Țara noastră a trebuit să cedeze Uniunii Sovietice Basarabia și Nordul Bucovinei, iar Ungariei - Ardealul de Nord.

Deși în 1944 România a întors armele împotriva Germaniei și a continuat să lupte alături de Aliați, sovieticii au menținut raporturile de forță față de România, prin instalarea în țară a unei armate de ocupație.

În anii de după război, comuniștii din România (făcând parte dintr-un partid antinațional, cu foarte puțini aderenți), sprijiniți consistent de către Uniunea Sovietică, reintră în scena politică și impun un guvern obedient Moscovei, condus de dr. Petru Groza (6 martie 1945). Treptat, partidele istorice sunt scoase în afara legii, iar mulți dintre conducătorii acestora sfârșesc în închisorile comuniste.

În cele din urmă, comuniștii, cu ordin și sprijin din partea lui Stalin, dărâamă ultimul bastion al democrației în România, forțându-l pe Majestatea Sa Regele Mihai I (unul din marii eroi ai Războiului care tocmai se încheiase) să abdice și să părăsească țara. Anii '50 găesc România într-o perioadă neagră, plină de abuzuri și teroare, nemaiîntâlnită în istoria recentă a Europei. Țara este redenumită Republica Populară Română, un așa-zis stat al muncitorilor și țăranilor, de fapt o dictatură la discreția unor lideri comuniști, a unei nomenclaturi de partid îngâmfate și abuzive

Prigoana împotriva dușmanilor regimului, presupuși sau inventați, se desfășoară fără încetare. Unii oameni dispăreau, pur și simplu, fără a mai fi văzuți vreodată de familie sau de prieteni și fără ca autoritățile să dea vreo explicație. Se organizau simulacre de procese politice sub acuzația de subminare a regimului comunist, procese în care inculpaților nu li se acorda nici cel mai elementar drept la apărare. Pedepsa cu moartea era adesea pronunțată de către judecători servili sistemului. Execuțiile aveau loc departe de ochii lumii, în incinta închisorilor, în păduri sau în curtea cazărnilor. Partidul comunist a devenit omniprezent și omnipotent.

În toată perioada 1945-1989 se manifestă încă un fenomen dramatic ce produce mii de victime: fenomenul frontierei. De-a lungul a cinci decenii, zeci de mii de români încearcă să treacă fraudulos frontiera, pentru a se stabili în lumea liberă. Câteva mii s-au înecat în Dunăre, în timp ce încercau să o treacă înot. Alții au căzut secerăți de gloanțele grănicerilor români, care aveau ordin să tragă pentru a-i împiedica să treacă frontiera. Unii au fost capturați și omorâți în bătaie, iar alții au fost arestați și condamnați la ani grei de închisoare. Toate acestea în baza unor prevederi ale codului penal al României comuniste ce incrimina trecerea frontierei de stat.

În 1985, în fruntea Uniunii Sovietice ajunge Mihail Gorbaciov. Prin politica de *Glasnost* și *Perestroika* (schimbare și transparență) și prin deschiderea către democratizare, acesta va schimba fundamental lumea. Relaxarea controlului sovietic produce schimbări rapide, regimul comunismul căzând pe rând în Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Bulgaria, Iugoslavia.

În 9 noiembrie 1989, zidul Berlinului care, timp de decenii, separase capitala germană (o parte sub jurisdicție occidentală și cealaltă sub ocupație sovietică), este dărâmat în urma unei uriașe demonstrații populare.

Cea din urmă dictatură comunistă rezistă în România. Ceaușescu continuă să înfiereze schimbările democratice din fostelor state „surori”, pe care le califica drept „trădătoare ale idealurilor comuniste”.

Televiziunea română, cea mai restrictivă dintre toate posturile TV naționale ale țărilor vecine, transmitea două ore de program pe zi. Din cele două ore, cel puțin una era dedicată prezentării în detaliu a activității „de partid și de stat” a lui Ceaușescu, numit „fiul cel mai iubit al patriei comuniste”, a vizitelor neîntrerupte prin țări africane (unde se întâlnea cu lideri teroriști ai unor regimuri dictatoriale) sau a vizitelor de lucru desfășurate în fabrici și în uzine, unde dădea „indicații prețioase”, urmate întocmai, în domenii despre care nu avea nici cea mai vagă idee. Dar nimeni nu îndrăznește să-l critice sau,

exportată pentru alimentarea bugetului de stat și pentru a-i permite lui Ceaușescu să plătească datoriile externe. El își dorea, fără nici o elementară cultură administrativ-financiară, să deconecteze total economia țării față de resursele din afară.

Astfel începe o sărăcire și o înfometare sistematică a populației României. Alimentația este raționalizată (oamenii așteptau ore și zile la cozi enorme pentru a putea cumpăra pâine, carne, făină, orez, unt, ouă, lapte). Toate acestea erau limitate în rații stabilite de către statul comunist.

Iată câteva norme restrictive ale perioadei:

- aprovizionarea nesatisfăcătoare a magazinelor cu bunuri de strictă necesitate (săpun, detergent, rechizite școlare, îmbrăcăminte, electrocasnice);

- instalarea telefoanelor în case sau în apartamente presupunea îndeplinirea a numeroase condiții, unele de-a dreptul absurde;

- transportul în comun se desfășura în condiții inumane de aglomerație și lipsă de confort;

- benzina a fost raționalizată; mașinile private puteau să alimenteze doar 20 de litri pe lună și nu aveau voie să circule decât o duminică din două;

- oamenii trăiau în blocuri adesea insalubre, fără căldură iarnă și fără apă caldă; curentul electric se întrerupea în mod sistematic (tot în spiritul „economisirii resurselor țării”);

- cu mici excepții, presa se limita la ziare și la reviste total aservite regimului comunist;

- au fost demolate abuziv numeroase sate de câmpie, pentru a permite „redarea terenurilor agriculturii” și pentru a se construi blocuri de 3-4 etaje, adeseori fără asigurarea utilităților de bază.

- dreptul de liberă circulație a cetățenilor români dispare aproape cu totul. Chiar și călătoriile în spațiile blocului comunist sunt permise cu mare greutate. Practic, cetățenii români devin prizonieri în propria țară.

EFECTELE ADMINISTRAȚIEI COMUNISTE ÎN REGIMUL TOTALITAR

Proprietatea privată dispare prin adoptarea unor legi abuzive ce fură, literalmente, bunurile, casele, terenurile, afacerile oamenilor din toate structurile sociale doar pe baza principiului conform căruia singura proprietate recunoscută era cea a statului comunist.

Deportările devin o formă de distrugere a voinței individuale, dar și colective a cetățenilor țării. Astfel, mii de oameni considerați „dușmani ai poporului” sunt trimiși peste noapte în lagăre de muncă forțată (cel mai cunoscut fiind șantierul Canalului „Dunăre-Marea Neagră”).

O tragică nedreptate este înfăptuită în ziua de Rusalii a anului 1951, când locuitorii ai Banatului și ai Mehedințiului (etnici români, sârbi, aromâni, germani, maghiari, bulgari, turci) s-au trezit expediați, sub amenințarea armelor, în câmpia aridă a Bărăganului. Acolo, ei sunt transportați în vagoane destinate vitelor și abandonați sub cerul

liber. În timpul călătoriei desfășurate în condiții inimaginabile și care a durat zile întregi, și-au pierdut viața zeci de persoane.

Începând cu anul 1945, bănățeni și ardeleni de etnie germană au fost deportați în Rusia bolșevică și puși să participe la „munca de reconstrucție” a URSS de după război, ca o sancțiune privind distrugerile pricinuite de Germania lui Hitler. Deportarea a vizat, însă, oameni obișnuiți, în special tineri și adolescenți, femei, elevi ce au fost supuși unor condiții inumane, muncind până la epuizare în minele de cărbuni din Bazinul Donului (în actuala Ucraină), mii dintre ei pierind în acele timpuri.

S-au creat adevărate instituții de exterminare în masă, menite să frângă orice urmă de rezistență anticomunistă.

Începând cu anii 1963-1964 își face loc o perioadă de relaxare a regimului comunist: deținuții politici sunt eliberați din închisori; abuzurile anilor '50 sunt criticate în intervenții politice și în presă; o serie de personalități ale României interbelice se bucură de o reconsiderare și o reabilitare a oficialităților; sunt reeditate operele unor scriitori care, până atunci, fuseseră puși la index.

În România anului 1965 accede la putere Nicolae Ceaușescu, un personaj care-și elimină cu abilitate adversarii politici și devine secretar general al Partidului Comunist Român, iar mai apoi președinte al Republicii Socialiste România (nume schimbat tot în acea perioadă). După o vizită făcută în China și în Coreea de Nord (1971), instinctele sale dictatoriale ies la suprafață. El preia „creator” modelul acestor țări comuniste asiatice.

Treptat, Ceaușescu impune un cult al personalității sale și al familiei aferente. Nici un alt lider nu avea voie să umbrească „valoarea” și „calitățile” de „conducător unic” și „multiubit”. Lui Ceaușescu i se înalță ode, i se compun cântece de preamărire și i se scriu poeme... Copiii, elevii, studenții sunt obligați să participe la spectacole gigantice prin care poporul să-și manifeste dragostea nemărginită pentru „demiurgul României noi”.

Ceaușescu și soția sa Elena erau, practic, zeificați. Ambii, cu o pregătire școlară precară, erau copleșiți de onoruri și titluri academice. Elena Ceaușescu, considerată „mama națiunii”, a primit titlul de Academician Doctor Inginer, deși nu ar fi putut să dovedească nici măcar absolvirea școlii elementare.

În perioada 1965-1989, în timp ce puterea cuplului Ceaușescu devine absolută, comunismul românesc capătă o coloratură naționalistă, național-comunismul devenind politică de stat.

Doctrina naționalistă, însă, intră în contradicție cu termenii comunismului marxist-leninist, acesta din urmă fiind prin definiție internaționalist și având sloganul „Proletari din toate țările, uniți-vă!”

Ceaușescu, bolnav de megalomanie, îi împinge pe „specialiștii” aserviți să falsifice inclusiv istoria patriei pentru ca el să fie înfățișat în deplină apoteoză.

De la sfârșitul anilor '70 și continuând în anii '80, produsele dispar din comerț, aproape toată producția agricolă din țară este

